

Kvinnor och utveckling eller utveckling av kvinnor?

Vi publicerar här ett sammandrag av ett tal som Kamla Bhasin höll på kvinnokongressen i Dublin, 1987. De tre indiskorna som skrivit talet, menar att den utvecklingsmodell som västvärlden exporterar till tredje världen är både kolonialistisk och patriarkal. En modell som sätter kvinnors utveckling i centrum måste utgå från människors vardag och kultur.

Vi har alla en uppfattning om vad utveckling är – och där ligger problemet, inte i uppfattningen som sådan utan i hur denna uppfattning tolkas, även av dem som har ett holistiskt synsätt. Ordet utveckling har av någon anledning kommit att bli synonymt med ekonomisk utveckling. Till och med för våra likasinnade har vi varit tvungna att förklara vad vi menar med uttryck som »helhetsutveckling», »holistisk utveckling» osv, när vi har velat tala om utveckling som något mer än bara ekonomisk utveckling. Varför, undrar vi, har ett så rikt och talande ord kommit att bli så fattigt? Varför har ett begrepp med en sådan universell sfär blivit så smalt och inskränkt?

Ordet »utveckla» har i sig en betydelse av underbarhet, det är poetiskt laddat. Det betyder ju att yppa, att veckla ut, att avslöja, att röja, att för ögat blotta det som är inneslutet och ta fram den däri lagrade kraften.

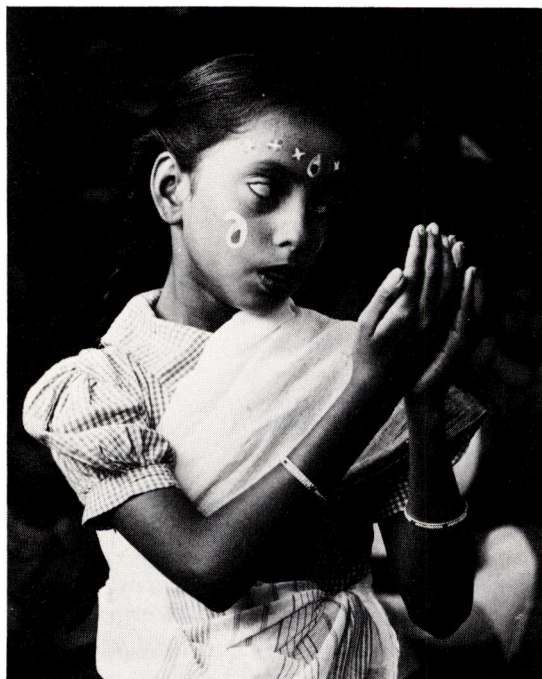
Inte i något lexikon kan man hitta ordet utveckling förklarat i ekonomiska termer. Inte någonstans är det kopplat till kvinnorna med begrepp som »inkomstalande åtgärder», »livsmedelsskydd», »familjeplanering» eller »yrkesutbildning» – utom förstås i uttryck som »kvinnor och utveckling», som egentligen bara är härlett ur det utvecklingsbegrepp som glider omkring i

korridorerna hos statliga planeringsberedningar, hos världsbanken, IMF och i bilaterala relationer. Den typen av utveckling riktar sig till bruttonationalprodukter, marknadskrafter, infrastrukturer och produktion. Ja, den sortens utveckling styrs i en materiell och inte humanitär riktning. När man talar om »kvinnor och utveckling» finns en benägenhet att begränsa sig till att koppla samman kvinnorna med denna smala definition på växande och att inte se kvinnornas utveckling som en friläggning av kreativitet, utan som kvinnornas utveckling som producenter av varor och tjänster (ja, kanske som ägare!!! en vacker dag).

Eftersom vi i Sydasiens och på många andra håll i tredje världen avvisar denna inskränkta definition på utveckling, är det på sin plats att vi ett tag uppehåller oss kring varför det är så. Vi avvisar definitionen främst därför att den är inskränkt, ekonomistisk och bara delar in människor i kategorier. Vi avvisar den också därför att den lägger större vikt vid tillvarons materiella aspekter än vid andra, djupare egenskaper hos människan. Den här sortens utveckling gör boskillnad mellan »det rationella» å ena sidan och det emotionella och det andliga å den andra. Rationaliteten blir en ny gud.

Den ensidiga fokuseringen på den nämnda utvecklingsmodellen – det endi-

Flicka som lär sig klassisk dans, Väst-Bengalen. Foto: Beppe Arvidsson/Bildhuset.

mensionella begreppet för framsteg (vare sig de är kapitalistiska eller socialistiska) – har medfört utveckling av den sorts vetenskap och teknologi som har fört världen närmare dess undergång, en undergång som både kan vara den långsamma med miljoner svält döda och den nukleära som gör slut på oss en gång för alla.

Vi förkastar den här sortens utveckling därför att, som vi ser det, själva de bakomliggande premisserna och drivkrafterna har varit felaktiga och oetiska. Den främsta drivkraften tycks ha varit att kontrollera och tämja naturen, att tvinga den att ge mer av det som människor velat ha – men man har inte förstått naturens egen ordning. Vetenskapsmännen och utvecklingsplanerna har inte haft några vägledande normer att gå efter. Att skapa sina egna normer har setts som en dygd. Den »moderna vetenskapens» tragedi är att den har reducerat de kategoriska imperativen (kärlek, medkänsla, respekt för livet osv) till något relativt och sedan upphöjt den relativa sanningen till ett absolut värde.

Utveckling och modernisering har inneburit ökad specialisering, fragmentering

och fackindelning. Den här sortens fragmenterat tänkande avspeglas också, tror vi, i det faktum att vi har blivit inbjudna hit att tala om kvinnor och utveckling. Varför inte bjuda in konstnärer, poeter och skådespelare att tala om utveckling? Är deras verksamhet inte en del av utvecklingen? Är det inte så att vi också fortfar att ha ett mycket begränsat synsätt på utveckling? Vårt dilemma är att denna utveckling, trots vår fastlåsnings vid ett materiellt tänkande, som resultat har medfört miljontals svältande eller näst intill svältande människor. I Indien lever lågt räknat en tredjedel under den så kallade fattigdomsgränsen. Dessa miljoner människors liv hänger ständigt på en skör tråd trots en tillväxtinriktad utveckling. Nej, inte »trots» utan på grund av det som kallas utveckling.

Den rådande utvecklingen sker på elitens villkor – massorna får inget ut av den. De endast bidrar till utvecklingen i de välbeställdas skikt i hemlandet och i de »utvecklade» länderna.

Den moderna människan har en omätlig lust att kontrollera och exploatera naturen, hon är girig efter kortsiktiga vinster, hennes ego är att kontrollera eller åtminstone hota andra. Dessa egenskaper har förgiftat vår föda, våra brunnar och fält med konstgödning och insektsmedel, vilket förorsakar skogsförstörelse, förgiftat flodvatten; vilket har förorsakat katastrofer som Bhopal och Tjernobyli; vilket har dragit med sig förintelsen in på knutarna.

Den tillväxtinriktade, kapitalistiska utvecklingen, styrd och kontrollerad av de mäktiga nationerna och våra egna besuttna klasser, har marginaliserat och utarmat miljoner bönder. Den modellen har fört ett regelrätt krig mot de fattiga genom att förstöra deras mark, vatten och skogar, dvs den bas som är förutsättningen för deras överlevnad. Den har berövat gemene man både initiativkraft, självaktning och värdighet. Den har reducerat människor till »objekt» för och mottagare av utveckling, medan de en gång var herrar över sin egen utveckling.

Den sortens utveckling, som har sitt ursprung i 1700- och 1800-talens liberala filo-

sofi i Europa (och är nog så befreundad med den europeiska expansionismen och kolonialismen), har skapat ett dominerande synsätt på världen. Tyvärr har det synsättet lagt under sig tredje världens kulturer och civilisationer. Det synsättet har avgjort vår egen utveckling och har gett ett krasst ekonomiskt ansikte åt framsteg och utveckling.

När det här synsättet gör sig till tolk för alternativen, när det för fram idén om en ny ekonomisk världsordning och nord-sydialog, behåller det ramarna för den ekonomiska utvecklingsmodellen. Den har antagit en universell karaktär (trots att den kommer från Väst), och alla samhällen är underkastade det synsättet – och det gäller inte bara i ekonomiskt avseende utan i alla former av kunskap.

Den utvecklingsmodellen är inte endast unilineär och kvantitativ, den har inte heller någonsin stått kulturellt neutral eller könsobunden. Nej, tvärtom. Den är avgjort eurocentrisk och androcentrisk, och patriarkatet genomsyrar alla dess delar. Modellens historia är en historia utan kvinnor, och den rationalitet som den baserar sin kunskap på är en kunskap som betraktar kvinnan som icke-människa. Kvinnan i den modellen har genomgående varit osynlig, till och med sedan kunskapen har berikats med samhälls- och humanvetenskaperna.

När vi då talar om utveckling, ja, om folkets utveckling – de fattigas och den obemedlade landsbygdsbefolkningens – kommer kvinnans utveckling fortfarande i skuggan, den blir perifer, ett »javisst, ja». Och så är vi där igen, vid den ekonomiska utvecklingen!

C P Snow varnade oss för många år sedan för att skapa två kulturer – (natur)vetenskapernas och humanioras kulturer. Han varnade för det ökande gapet mellan dem och mellan de skilda språk som skulle bli resultatet av separationen. Idag har de två kulturerna blivit verkliga, och de har skapat en ny upplaga av bemedlade och obemedlade – de bemedlade männen och de alltmer obemedlade kvinnorna. De två skilda språken har fött ett slags tvetungat

tal och dubbla normer som är farligare än några dogmer.

När man talar om fred menar man krig, när man säger sund menar man sjuk, när man talar om utveckling menar man marginalisering. När planerarna talar om framsteg upplevs det av de flesta kvinnor som tillbakagång. Allt färre kvinnor är representerade i arbetskraften och deras tillgång till produktionsmedlen har systematiskt förvägrats dem. Deras rätt till mat och bostad liknar ett dåligt skämt. När beslutsfattarna talar om bättre hälsovård och ökad livslängd, blir kvinnorna delaktiga i form av tvångssterilisering, aborter på flickfoster och mord på flickebarn. När de talar om självförsörjning av mat, vet kvinnorna att tillgångarna på vatten, bränsle och föda håller på att bli farligt små på grund av rovdriften på naturtillgångarna. De vet att undernäring »har lika mycket att göra med vad som finns under grytan som vad som

Foto: Tuija Lindström/Bildhuset.

finns i den». När ledarna talar om att förbättra livskvaliteten och om att arbeta för en bättre värld, får kvinnorna känna av ett ökande våld, en brutalare omgivning och ett från både religioner och statsledningar sanktionerat tyranni.

*

Det är här vi »är på kant med» begreppet »kvinnor och utveckling». Det har visserligen åstadkommit mycket för att fästa uppmärksamheten på den förr så osynliga kvinnan, men fortfarande behandlar det kvinnan endimensionellt. De av oss som arbetar med frågan bär skulden i lika hög grad som männen, för även vi har godtagit det allmänna synsätt som skiljer poesi och vetenskap åt. När vi har försökt »integrera» kvinnorna i utvecklingen, så har vi bara försökt att integrera dem (och oss själva) i det här synsättet. Vi har kämpat för kvinnans rätt till lön och arbete, för hennes rätt att åberopa lagen och för hennes rätt att fatta beslut. Vi har organiserat och deltagit i konferenser och möten, alla med samma mål – att erkänna, vitalisera och utveckla kvinnornas ekonomiska bidrag.

Men om vi antar att ett folks utveckling är mycket mer än så, om vi inser att utveckling är och måste vara holistisk och om vi anser att utvecklingens innersta väsen är kreativitet – då måste vi avlägsna oss från den inskränkta definitionen på begreppet utveckling. Vi måste ifrågasätta själva de idéer som skapat dessa villkor.

Som kvinnor måste vi skaffa oss nya visioner, alternativa vägar till utveckling, och det betyder med nödvändighet nya kunskapskonstruktioner, ett nytt förhållande till de fattiga, de förtryckta, till kvinnorna. Feministerna och feministrörelsen hjälper oss en bit på vägen. De visar på möjligheterna att hitta nya rymder, att leta efter nya vägar, för att hitta nya ramar och nya rytmer, för att finna nya rötter och drömma nya drömmar. Feminismen är en tydlig förändring från den etablerade universal-konstruktionen, den ifrågasätter och omdefinierar »framsteg» och »utveckling» och den arbetar för att ge dessa begrepp nya innebörder i livets alla delar.

Det här verkar på många sätt vara en ouppnåelig dröm, men den är ouppnåelig endast för dem som har fastnat i det enahanda synsättet på världen. För miljoner kvinnor (och andra förtryckta) är den feministiska visionen inte mer ouppnåelig än drömmen om ekonomisk trygghet och om rättvisa och mänsklighet, ty allt detta ter sig minst lika avlägset från deras verklighet. Kanhända är majoriteten underkastad den universella världsåskådningen, men den är ännu inte medveten om detta och ännu inte en aktiv del av den. I själva verket ligger den feministiska visionen och den alternativa utvecklingen kanske närmre majoritetens verklighet och är därför mer gripbara för majoriteten än megavetenskaperna och den kärnkraftsvärld som ligger bortom majoritetens omedelbara vardag (trots att de är avgörande för systemet på global nivå).

Vad menas med alternativ utveckling? Kort sagt baserar den sig på människorna såtillvida att både frågor och svar kommer från människorna själva. Svaren kommer också inifrån deras sfär och tid, inifrån deras egen verklighet. Därmed sagt att en alternativ utveckling godtar att det inte finns bara en logik och att det inte finns bara en enda lineär utvecklingsmodell och en enda framstegsväg. Den godtar olika logiska system, olika idiom och uppfattningar av tid och rymd. Det gör feminismen också, samtidigt som den söker bryta barriärerna mellan ämnesområdena, arbetsfälten, det personliga och det politiska, relationer och roller, mellan dem och oss och mellan dig och mig.

Om man närmare betraktar tredje världens folk och förtryckta av idag, kommer man att kunna se att deras existens och livssystem inte är olika det som alternativ utveckling och feminism försöker »återskapa». Genomsnittsbönderna, de fattiga, de förtryckta och männen och kvinnorna har ännu inte delat upp sin tillvaro i kategorier eller sina liv i fragment. De har ännu inte distanserat sig från naturen, andligheten, känslorna och från det som vi skulle kalla det irrationella.

Det sagda gäller i ännu högre grad kvin-

norna. Vi har ofta kunnat konstatera att våra länders kvinnor har en mycket större förmåga att relatera till alternativ, och de är mycket mer benägna att pröva nya sätt att arbeta, organisera och kämpa, därför att de ännu inte har stiftat bekantskap med de »kända» mönstren.

I norra Indien har höglandskvinnor deltagit i kampen mot omotiverad trädfällning, och de har blivit trädkramare och skyddat träden mot yxhugg och varit beredda att offra sig själva. Till skillnad från männen har kvinnorna genomgående betonat de ekologiska aspekterna i kampen mer än de ekonomiska.

I Bangladesh finns bl a organisationen Nijera Kori (NK), vilket betyder »vi ska klara det själva». NK har hjälpt till att organisera tusentals arbetande landsbygdskvinnor och har stött kampen för deras rättigheter, deras krav på rätten till det som är deras. Var grupp avgör själv vad som är viktigast. De har haft framgång i kampen att förvärva mark för kollektivt jordbruk, få högre löner, lån, skapa bättre hälsovård, få våldtäktsmän straffade och att bli av med pornografin i folklustspelen. Dessa kvinnor har använt sång och teater för att samla folk och få diskussioner till stånd. Trots att de inte är läs- och skrivkunniga är de ändå högt bildade och mycket artikulerade. På ett målande sätt berättar de om den utsugning de är utsatta för och om de bakomliggande orsakerna. De ger mycket vältaligare beskrivningar av patriarkatet än vad ordet själv kan uttrycka. Sådana kvinnoorganisationer har idag en blomstrande tid i Sydasiens.

I Neapel finns det regeringsinitierade »kvinnornas utvecklingsprogram» – ännu ett initiativ för att påbörja kvinnornas utveckling. Programmet har sänt utbildade unga nepalesiska kvinnor att bo i de avlägsnast belägna byarna, för att hjälpa kvinnorna där att bilda grupper och att planera sin utveckling.

*

Så här kunde vi fortsätta att ge exempel på liknande berättelser om framgångsrika kvinnoöretag, om kvinnor som har orga-

niserat sig för att förbättra de ekonomiska villkoren, för att ge sin sociala och kulturella ställning en ny innebörd och för att kräva livsutrymme, värdighet och tid för avkoppling.

Det görs en mängd ansträngningar till förnyelse inom områden som kvinnors hälsa, utbildning, jobb, starta eget, ledarskap och forskning.

Vanliga kvinnor och män vill faktiskt bidra och kan bidra till sin egen utveckling, om de tillåts bestämma den själva. Vi vet att de har både ledar- och planeringsförmåga, och vi vet att när deras kreativitet en gång släppts fri står den inte att hejda.

Utveckling betyder att den rådande sociala och ekonomiska strukturen förändras. Den betyder omfördelning av resurser och av den beslutande makten. Varje handling från vår sida bör ifrågasätta den rådande, exploaterande strukturen.

Vi har också fått erfara att utveckling främst innebär att ge de maktlösa makt. Makt springer ur enighet – utveckling innebär att de fattiga sluter sig samman för att slåss för sin rätt, för att rubba maktbalansen till sin egen fördel.

Utveckling måste vara integrerad och mångsidig och därför betyder utveckling att man knyter band mellan likasinnade som gör olika saker. Den kräver en frändskap mellan aktivisterna på gräsrotsnivå, forskare, journalister, konstnärer, planerare, advokater och läkare. Utveckling kräver experimenterande på mikronivå och politiska förändringar på makronivå. En bok som omtolkar en religion är således lika betydelsefull i utvecklingen som arbetet med att gräva en brunn.

Utveckling grundad på utsugning är dömd till undergång. Vad har vi då för alternativ? Vi måste flytta fokus från »den mansbundna utvecklingen» – missutveckling (som en kvinnlig indisk ekolog uttrycker det) – till en kvinnocentrerad utveckling. Vi bör vara medvetna om att ett utvecklingsprogram utan kvinnor i centrum är lika med ingen utveckling alls.

Översättning: Hans-Göran Ankarcrona